

Visietekst - Respect voor Integriteit in de Yogacontext

10 februari 2021

VOORWOORD	1
1 GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG EN YOGA	2
2 OORZAKEN VAN GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG	3
3 GEVOLGEN VAN GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG.....	4
4 MISBRUIK IN DE YOGAWERELD	5
5 ONS BELEID OP VLAK VAN GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG.....	6
6 HOE KUNNEN WE GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG VOORKOMEN?	7
7 DE WAARDEN IN ONS INTEGRITEITSBELEID.....	8
8 DIT INTEGRITEITSBELEID ZAL BLIJVEN EVOLUEREN	8

Voorwoord

Begin januari 2020 kwam er een boek¹ uit in de VS dat een schokgolf teweegbracht in de internationale Kundalini Yoga wereld. Daarin getuigt de auteur die jarenlang de nummer twee was in de organisatie over seksueel wangedrag en machtsmisbruik door de spirituele leider Yogi Bhajan (+2004).

Aangemoedigd door dit boek, de MeToo beweging en de tijdsgeest kwamen er steeds meer nieuwe aantijgingen ten aanzien van Yogi Bhajan naar buiten. De top van de organisatie in de States liet een onafhankelijk onderzoek uitvoeren. Een tweehonderdtal slachtoffers en verdedigers van Yogi Bhajan deden hun verhaal.

Begin augustus 2020 kwam [het rapport](#) uit. In de conclusie staat: ‘... *Op basis van meldingen van schade door 36 mensen, concludeert het onderzoek dat het meer waarschijnlijk is dan niet, dat Yogi Bhajan zich schuldig maakte aan diverse vormen van seksueel wangedrag en zijn macht als spiritueel leider misbruikte. ...*’

Naar aanleiding van deze ontwikkelingen publiceerde de raad van bestuur van de Belgische Kundalini Yoga vereniging een statement op de website met daarin 3 kernboodschappen:

1. *Wij veroordelen elke vorm van misbruik en uitbuiting.*
2. *In België willen wij een veilige omgeving verzekeren voor studenten en leraren.*
3. *Kundalini Yoga zoals onderwezen door Yogi Bhajan bracht al veel goeds in het leven van vele beoefenaars van yoga in België. Dat willen wij zo houden.*

Wij streven naar een toekomst waarin misbruik steevast wordt vermeden en waarin respect voor de integriteit van ieder mens en yogabeleving centraal staan.

De daad werd bij het woord gevoegd door het opstarten van het meldpunt Integriteit in juli 2020. De contactgegevens daarvan zijn te vinden op de home pagina van onze [website](#).

---

¹ Boek: Premka. White Bird in a Golden Cage by Pamela Saharah Dyson.

Aan [Sensoa](#), het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid, vroegen we om ons te adviseren en begeleiden bij het opstellen van een integriteitsbeleid voor onze organisatie.

Deze visietekst is de basis voor dat beleid. Wij beschrijven in dit document wat grensoverschrijdend gedrag in een yogacontext voor ons betekent, hoe wij ermee om willen gaan en vooral ook hoe wij alles in het werk willen stellen om het te voorkomen.

11 december 2020

Het Meldpunt Integriteit
Annelies Declerck, Daniëlle Dieudonné, Els Coenen

De Raad van Bestuur van de Belgische Kundalini Yoga vereniging
Daniëlle Dieudonné, Sige Mariën, Philip Van Langenhove

1 Grensoverschrijdend Gedrag en Yoga

Grensoverschrijdend gedrag komt voor waar mensen samen zijn en dus ook in de yogawereld wanneer studenten en leerlingen samenkomen om yoga te beoefenen. Dat is een schokkende maar reële vaststelling.

Wanneer grenzen bewust overschreden worden spreken we van **misbruik**. Dat kan vele vormen aannemen: verbaal of fysiek geweld, discriminatie van personen omwille van hun huidskleur of gender, seksuele intimidatie, onaangepast gedrag, verkrachting, enzovoort.

Vaak heeft grensoverschrijdend gedrag te maken met machtsmisbruik en leidt het tot trauma bij de persoon die het meemaakt. Professionele hulpverleners integreren meer en meer **yoga in trauma therapie**. Dit maakt het bestrijden van grensoverschrijdend gedrag binnen de yogacontext des te belangrijker.

Yoga is goed voor je fysieke en mentale gezondheid. Daar bestaat geen twijfel over en miljoenen mensen zullen dat bevestigen. **Gelukkig gedraagt de overgrote meerderheid van yogaleraars zich op een ethisch correcte wijze**, maar er zijn uitzonderingen. Die misbruiken hun positie als leraar om macht uit te oefenen. Het kan een macht zijn die zij aan zichzelf toekennen of een machtspositie waarin ze door hun studenten geprojecteerd worden. De schade die deze enkelingen aanrichten kan immens zijn.

Misbruik in de yogasfeer is extra verwerpelijk omdat yoga ook een **spirituele beleving** is. Yoga werd eeuwen geleden ontworpen om lichaam en geest voor te bereiden op meditatie en contemplatie. Daarom hebben yoga oefeningen niet alleen een fysieke impact maar werken ze ook op emotioneel, mentaal en spiritueel vlak. Wanneer yogastudenten zich openstellen voor spirituele begeleiding, worden ze kwetsbaarder. Het risico bestaat dat ze in een ongezonde machtsdynamiek terechtkomen en ze door slecht bedoelende leraren gemanipuleerd worden.

Het is geweten dat yoga een natuurlijke manier is om de productie van de geluk hormonen **serotonine en dopamine** te verhogen. Dat is een van de redenen waarom yoga wordt aangeraden om depressies tegen te gaan en een goed gevoel te creëren.

Wanneer studenten geconcentreerd en in volle overgave hun yoga oefeningen uitvoeren, kunnen zij tijdens of net na een sessie een soort 'high' ervaren. Op die momenten staat hun kritisch en rationeel denkvermogen dikwijls niet meer op scherp. Het is daarom uitermate belangrijk dat yoga beoefend wordt in een **veilige en betrouwbare omgeving** waar de integriteit van deelnemers zorgvuldig bewaakt wordt. Na een intense sessie kan het even duren voor ze zich weer gegrond voelen. Ondertussen is de student extra kwetsbaar en moet hij of zij ten volle kunnen vertrouwen op de **integriteit en professionele aanpak van de yogaleraar**.

Wij zijn blij dat de Belgische minister van Justitie in zijn beleidsnota begin november 2020 **de strijd tegen seksueel geweld als een absolute topprioriteit** aanduidde.

2 Oorzaken van Grensoverschrijdend Gedrag

Grensoverschrijdend gedrag komt voor wanneer mensen grenzen van anderen overschrijden, bewust of onbewust, gewild of ongewild. Hoe licht of brutaal de aanval ook is, het **zenuwstelsel** van de persoon die belaagd wordt, **zal reageren**. Wanneer iemand overdonderd wordt en om welke reden dan ook niet in staat is om zichzelf te verweren of te beschermen, komt automatisch ook het **overlevingsmechanisme** in actie met diverse problemen op vlak van fysieke, mentale en emotionele gezondheid op korte en lange termijn als gevolg.

Onderzoek toont aan dat grensoverschrijdend gedrag dikwijls voorkomt bij **mensen die het zelf meemaakten**. Zij kunnen dader worden omdat in hun onderbewustzijn dit gedrag sterk aanwezig is. Dit wordt doorgegeven over generaties heen. Het nestelt zich in familiesystemen.

Tijdens de twee **wereldoorlogen** die in onze regio werden uitgevochten, was de hele bevolking onderhevig aan grensoverschrijdend gedrag. De gevolgen van die gruwel dragen velen van ons nog met zich mee in hun onderbewustzijn.

Een andere context waarbinnen geregeld grensoverschrijdend gedrag voorkomt is in moeilijke **opvoedingssituaties** of bij **familiaal geweld**.

Mensen die **op de vlucht** zijn voor oorlogen, schaarste of geweld kregen ook dikwijls te maken met onaanvaardbaar gedrag in verschillende vormen, in hun thuisland of tijdens hun zoektocht naar een veilige plek om te leven.

In al deze en nog vele andere probleemsituaties ervaren mensen een impact op hun emotionele stabiliteit. De manier waarop ze zich verhouden tot zichzelf en de wereld werd verstoord. Daardoor zijn ze niet meer in staat de grenzen van anderen en van zichzelf juist aan te voelen en in te schatten.

Maar er is nog een andere belangrijke drijvende kracht die kan leiden tot grensoverschrijdend gedrag. Macht draagt een **seksuele energie** in zich en dat kan **aantrekkelijk** zijn. Er is een biologische verklaring voor. Een relatie aangaan met een persoon in een machtspositie verhoogt je overlevingskansen. Henry Kissinger verklaarde ooit dat vele, mooie en jonge vrouwen voor hem vielen. *Van mijn schoonheid moet ik het niet hebben*, zei hij. *Ik ben inmiddels oud en zwaarlijvig. Het moet de macht en invloed zijn die mij zo aantrekkelijk maakt.*

Spijtig genoeg zijn er ook mensen die naarmate hun macht toeneemt, het gevoel krijgen dat ze zich alles kunnen veroorloven. Ze denken dat zij zich minder moeten houden aan algemeen

geldende waarden en normen dan anderen. Dit wordt ook wel het **Zonnekoningeffect** genoemd.

3 Gevolgen van Grensoverschrijdend Gedrag

3.1 Voor diegene die grensoverschrijdend gedrag meemaakt

De gevolgen van grensoverschrijdend gedrag kunnen traumatisch zijn voor diegene die het meemaakt. Zowel op fysiek, emotioneel, mentaal en spiritueel vlak kan de **impact ingrijpend en van lange duur zijn**.

Op termijn, door hard te werken en onder goede begeleiding kan het trauma in het beste geval getransformeerd worden naar meer bewustzijn en empowerment. Maar het is nooit een pad dat je iemand toewent.

Mensen van wie de grenzen brutaal overschreden werden, hebben te maken met angstaanvallen, een verlaagd zelfbeeld, een gevoel van schaamte of schuld, boosheid, enzomeer. Dikwijls stoppen zij met yoga omdat hun vertrouwen beschaamd is.

Experts in traumaverwerking weten dat het lang kan duren voor een trauma loskomt dat zich diep in het menselijk systeem heeft genesteld. Het kan pas jaren later zijn dat de persoon klacht indient of er durft over te spreken. Dit wordt hen vaak verweten. *Waarom sprak je er niet eerder over?* Het is daarom heel belangrijk dat er **meer, beter en breder geïnformeerd en gecommuniceerd** wordt over de dynamiek en het proces van traumaverwerking en herstel.

Wanneer mensen misbruikt worden door een persoon naar wie ze opkijken, is de **verwarring** groot. Enerzijds voelen ze zich gekwetst, maar anderzijds ervaren ze een blijk van erkenning: *Ik ben speciaal*. Ze worden *gezien* door de persoon die voor hen belangrijk is en dat doet deugd. Zelfs als de aard van de interesse negatief is.

Het gebeurt dikwijls dat de persoon die misbruik meemaakt het ondanks alles moeilijk vindt om de relatie met de dader op te geven. Er is een vorm van **loyauteit** naar de pleger toe. Dit kan voor de buitenwereld moeilijk te begrijpen zijn. Gelukkig is er vandaag steeds meer wetenschappelijk onderzoek dat dit fenomeen erkent. En er zijn methoden om de onterechte bescherming van de dader te doorbreken zodat heling van start kan gaan.

Zoals je waarschijnlijk al hebt opgemerkt, **gebruiken wij het woord *slachtoffer* niet**. Wij spreken over *iemand die grensoverschrijdend gedrag ondergaat of meemaakt*. In trauma therapie wordt de term *survivor* (*overlever*) gebruikt in plaats van *victim* (*slachtoffer*). Daar zijn twee redenen voor:

Ten eerste heeft de term *slachtoffer* dikwijls een connotatie die een gebrek aan weerbaarheid, hulpeloosheid, zwakte en naïviteit impliceert die misleidend kan zijn. In de term *survivor* zit meer zelfwaarde, kracht en weerbaarheid om zich te bevrijden uit de negatieve context.

Ten tweede is *survivor* gepaster omdat in onderzoek werd aangetoond dat elk trauma een serieuze inbreuk betekent op de integriteit van de persoon die letterlijk in overlevingsmodus gaat om met de gebeurtenis om te gaan.

Het is aan de persoon die het misbruik meemaakte om te beslissen welke term het best aansluit bij zijn of haar ervaring. Al naargelang hun specifieke context kan dat zijn: **slachtoffer, overlever, de persoon die bedrogen, gekwetst, gedupeerd of benadeeld werd, of nog iets anders**.

3.2 Voor de pleger

De pleger kan grensoverschrijdend gedrag op verschillende manieren ervaren.

Het is mogelijk dat hij of zij oprecht **onwetend** is over de schade die werd aangericht en zich niet bewust is dat een grens werd overschreden.

Het kan echter ook zijn dat hij of zij zich door zijn of haar daden **gesterkt** voelt. *Kijk eens wat ik kan en mag doen?* Het kan een stimulans zijn om nog meer grenzen te overschrijden omwille van de kick, omwille van een nood aan herkenning, omwille van een hunkering naar aandacht, enzovoort.

Of, de pleger kan tot **inzicht** komen. Hij of zij beseft dat er grenzen werden overschreden en zet moedige stappen om de schade te herstellen en om gelijkaardig gedrag in de toekomst te vermijden. Dat kan bijvoorbeeld door in therapie te gaan.

Wanneer de persoon die het grensoverschrijdend gedrag meemaakte, klacht neerlegt kunnen er **sancties** volgen.

Of, beide partijen kunnen deelnemen aan een **bemiddeling** of een **herstelrechttraject** (restorative justice) volgen. Daarin getracht wordt de integriteit van alle betrokkenen te herstellen.

4 Misbruik in de Yogawereld

Het schrijnende aan **misbruik in de yogawereld** is dat mensen vaak starten met yoga en meditatie omdat ze zich niet goed voelen in hun vel. Ze zoeken ondersteuning voor hun genezingsproces, of ze wensen meer rust en stabiliteit in hun leven, ze willen een gezondere levensstijl of ze zoeken een veilige haven waar ze hun batterijen kunnen opladen. Sommigen hopen weer zin te vinden in hun leven door zich te verdiepen in spiritualiteit.

Vele zoekenden bevinden zich in een **kwetsbare situatie**. En toch zijn zij bereid om zich open te stellen voor nieuwe dingen. Ze twijfelen aan zichzelf. Ze denken dat zij het niet weten. Ze missen iets dat ze in de yogales hopen te vinden.

Gelukkig is in de overgrote meerderheid van de gevallen het resultaat positief en brengt yoga inderdaad veel goeds in hun leven.

Yogastudenten kijken vaak op naar hun yogaleraar en soms idealiseren ze hem of haar. In hun ogen heeft de leraar al bereikt wat zij nog zoeken en waar zij naar verlangen. Zij zien de leraar als een rolmodel en zijn weinig kritisch tegenover wat hij of zij zegt of doet. Ze aanvaarden wat wordt verteld, zelfs als hun innerlijke stem iets anders zegt. Ze durven niet in te gaan tegen wat de leraar doet, ook al voelt het niet goed.

Yogaleraren kunnen zich gevleid voelen door de aandacht die ze krijgen van studenten. Door de gezagspositie die op hen wordt geprojecteerd, is het mogelijk dat zij een gevoel van **macht ervaren** waar ze niet leerden mee omgaan. Dit is een aandachtspunt voor alle lerarenopleidingen.

Voor diegene die zichzelf in een machtspositie waant of die door anderen daar wordt geplaatst, kan de **verleiding bestaan om te profiteren** van de situatie. Iemand die zich onderdanig gedraagt is een gemakkelijke prooi. Een zwak persoon die toch niet durft te reageren is eenvoudig manipuleerbaar. Werken aan de weerbaarheid van kwetsbare personen en benadrukken dat alle mensen gelijkwaardig zijn, is daarom zeer belangrijk.

Een veel voorkomend fenomeen is dat mensen die zich op het spirituele pad begeven zich gaandeweg **superieur** gaan voelen. Door inzichten die zij verwierven of door speciale spirituele ervaringen die zij meemaakten, menen zij zich boven anderen te mogen plaatsen. Ze kijken neer op mensen die niet bezig zijn met spiritualiteit. Op deze manier zetten zij zichzelf in een **machtspositie**. En daar zijn risico's aan verbonden. Dat hebben we hierboven al beschreven.

Wanneer iemand zichzelf boven de anderen waant omwille van een dergelijke reden, spreken we ook wel eens schertsend over een *spiritueel ego*. Gelukkig zijn er voldoende yoga oefeningen en meditaties om dit te voorkomen of te verhelpen. Bovendien kan een gezonde sfeer in de yogagemeenschap ook helpen om te voorkomen dat iemand in deze val loopt.

Spijtig genoeg zijn er **in de spirituele context** meerdere gevallen bekend van zogenaamde grote meesters of guru's die voor hun goedgebouwde studenten verhalen opdissen over **spirituele groei** die alleen maar **door seksuele beleving** kan bereikt worden.

Studenten die bij hun leraar steun en geborgenheid zoeken, zijn hiertoe makkelijk te verleiden. Ze durven zich niet te verzetten tegen iemand die in hun ogen wijs of zelfs zogenaamd verlicht is. Of ze geloven de theorie die de persoon naar wie ze opkijken hun voorliegt.

Wanneer zij na een tijd beseffen dat zij op een schandelijke manier misbruikt werden, is dat een traumatische ervaring. Dergelijk achterbaks en verderfelijk seksueel misbruik dat door spirituele leraren in hun eigen belang wordt gepleegd, moet koste wat het kost worden uitgeroeid.

Gelukkig zijn dit soort wantoestanden dankzij de MeToo beweging meer aan het licht gekomen en groeit het besef dat **erover praten** een eerste stap is naar genezing en naar het voorkomen van verder misbruik.

Een leraar en een student kunnen ook gewoon, op een heel natuurlijke en gezonde manier **verliefd worden** op elkaar in de context van een yoga activiteit. In dat geval is er een standaard richtlijn die van toepassing is: de leerling stopt met les te volgen bij de leraar gedurende minstens een jaar. Daarna kan de relatie starten omdat deze dan buiten de leraar-student dynamiek valt.

5 Ons Beleid op vlak van Grensoverschrijdend Gedrag

De Belgische vereniging van Kundalini Yoga zoals onderwezen door Yogi Bhajan wil alles in het werk stellen om het **risico** op grensoverschrijdend gedrag in de yogabeleving van studenten en leraren te **eliminieren**. Daarom werd een **integriteitsbeleid** uitgewerkt ([link](#)) dat gebaseerd is op deze visietekst. Hieronder vind je een korte beschrijving van de **instrumenten** die ingezet worden in het beleid.

Het **meldpunt Integriteit** werd in juli 2020 opgestart. Het is een laagdrempelig contactpunt waar iedereen terecht kan met vragen, opmerkingen, klachten of meldingen over grensoverschrijdend gedrag in de yogacontext. Het is een plek waar wordt geluisterd, waar vertrouwelijkheid gerespecteerd wordt, waar geduld heerst, waar niet beknibbeld wordt op tijd om te helen, waar niet geoordeeld wordt en waar iedereen zich veilig voelt. Indien nodig wordt er doorverwezen naar professionele hulpverlening. Nazorg krijgt er eveneens de nodige aandacht.

Het [Integriteitscharter](#) is een leidraad voor yogaleraren. Acht gouden principes verduidelijken de basisregels op vlak van een gezonde relatie tussen yogaleraren en yogastudenten.

De [Integriteitsgids](#) bevat richtlijnen die deelnemers aan yoga-activiteiten helpen om maximaal en op een veilige en gezonde manier van hun yogabeleving te kunnen genieten.

In de **opleiding Integriteit** 'Lichamelijke en seksuele integriteit en diversiteit in de yogabeleving' leren yogaleraren omgaan met grensoverschrijdend gedrag. Ze leren de competenties kennen die hiervoor nodig zijn en krijgen een algemene toelichting over het integriteitsbeleid en de bovengenoemde instrumenten.

In ons beleid streven wij ernaar dat leraren elkaar aanmoedigen en ondersteunen om aan zelfreflectie te doen, om te durven in eigen boezem kijken en om supervisie toe te laten.

In de behandeling van incidenten geven wij de voorkeur aan **restorative justice** ook wel **herstelrecht**² genoemd indien dat mogelijk is en aanvaardbaar voor alle partijen. Daarbij wordt niet de dader of de daad als uitgangspunt genomen voor de interventie, maar wel de schade die werd aangericht. Het doel is de integriteit te herstellen van het hele systeem en van alle betrokkenen: de persoon die getroffen werd door het grensoverschrijdend gedrag, de pleger, maar ook indien relevant, de partner(s), de verantwoordelijke(n) van de yogastudio waar het misbruik plaatsvond en mensen of organisaties die de yoga activiteit organiseerden of ondersteunden.

6 Hoe kunnen we Grensoverschrijdend Gedrag Voorkomen?

Wij geloven dat preventie het allerbelangrijkste is en ook dat het mogelijk is.

Het [Integriteitscharter](#), de [Integriteitsgids](#) en de **opleiding Integriteit** zijn belangrijke instrumenten om 'grensoverschrijding' sneller en gemakkelijker bespreekbaar te maken en zo potentiële plegers te ontmoedigen.

Vandaag is er een verhoogd bewustzijn op dat vlak merkbaar, wereldwijd en in vele sectoren. **De yogawereld mag deze opportuniteit niet missen.**

In dat opzicht is het ook belangrijk om opvang en ondersteuning te voorzien voor **(potentiële) plegers**. Via het meldpunt Integriteit wordt voor hen een veilige ruimte gecreëerd waarin geluisterd wordt. Indien zij ervoor openstaan worden zij begeleid naar informatie en professionele hulpverlening toe.

Indien na een ernstig misbruik niet gekozen wordt voor herstelrecht, zullen er maatregelen volgen voor de pleger. Door duidelijk en open over te communiceren over de **sancties** die kunnen genomen worden in het Integriteitscharter voor yogaleraren, hopen wij potentiële plegers af te schrikken.

---

² *Herstelrecht onderscheidt zich van het klassieke gebruik van sancties doordat het inclusief werkt. Dat betekent dat alle stemmen gehoord worden en dat alle betrokkenen samewerken aan het herstellen van de schade op alle mogelijke vlakken. Er is geen plaats voor verwijten of schaamte. Er wordt een gezamenlijk toekomstbeeld geschetst waarin iedereen zich goed voelt. Alle betrokkenen nemen hun verantwoordelijkheid om te zorgen dat de nodige veranderingen op individueel, relationeel en organisatorisch vlak verwezenlijkt worden.*

Zoals eerder gezegd, moet grensoverschrijdend gedrag ook binnen de **lerarenopleiding** meer aandacht krijgen. *Hoe ga je om met de macht die je als leraar ervaart of die studenten op je projecteren? Hoe reageer je wanneer je voelt dat studenten jouw of mekaars grenzen niet respecteren? Wat doe je wanneer je zelf de neiging vertoont om over grenzen van anderen te stappen?* Kortom alle mogelijke facetten van grensoverschrijdend gedrag en hoe ermee om te gaan verdienen veel meer aandacht in de opleiding.

Wij zullen de trainers die actief zijn in België vragen om hun lerarenopleidingen op dat vlak te versterken.

Last but not least zullen we binnen onze yogagemeenschap elke gelegenheid te baat nemen, om te werken aan het **wegnemen van de illusie dat een leraar boven een student staat** of dat hij of zij spiritueel op een hoger niveau staat. Op die manier kunnen we **de aantrekkingskracht van macht neutraliseren**.

Iedereen is gelijkwaardig. *No one is high, no one is low.*

7 De Waarden in ons Integriteitsbeleid

Binnen onze yogabeweging is er geen plaats is voor grensoverschrijdend gedrag. De belangrijkste waarden van ons [integriteitsbeleid](#) zijn:

Gelijkwaardigheid.
Respect voor Integriteit en Authenticiteit.
Transparantie en Geweldloze Communicatie.

Wij streven ernaar om yogastudenten, yogaleraren, trainers, kortom iedereen die betrokken is bij yoga activiteiten aan te moedigen en te inspireren om authentiek te durven zijn, om voor zichzelf op te komen, om grenzen kenbaar te maken en te bewaken. En vooral ook om bewust en verantwoordelijk om te gaan met de gevolgen van hun acties.

8 Dit Integriteitsbeleid zal blijven evolueren

Wij zullen dit beleid regelmatig evalueren en bijsturen volgens nieuwe behoeften en gebruikmakend van feedback, ervaringen, opgedane kennis, nieuwe inzichten of veranderende situaties.

Wij nodigen iedereen uit om er mee voor te zorgen dat onze manier om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan, de beste is om misbruik te vermijden en om bewuste en respectvolle interacties te voeden.

Wij luisteren graag naar jullie opmerkingen, suggesties en vragen.